

Sygn. akt III AUa 930/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 kwietnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Grażyna Czyżak (spr.)
Sędziowie:	SSA Iwona Krzeczowska-Lasoń SSA Alicja Podlewska
Protokolant:	sekr. sądowy Sylwia Gruba

po rozpoznaniu w dniu 11 kwietnia 2018 r. w Gdańsku

sprawy J. O.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o prawo do emerytury

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 4 kwietnia 2017 r., sygn. akt VI U 134/17

1. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie;
2. nie obciąża J. O. kosztami zastępstwa procesowego za II instancję.

SSA Alicja Podlewska SSA Grażyna Czyżak SSA Iwona Krzeczowska-Lasoń

Sygn. akt III AUa 930/17

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 20 grudnia 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. działając na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r.

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. z 2016 r., poz. 887)

w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze odmówił ubezpieczonemu J. O. prawa do emerytury.

W uzasadnieniu decyzji organ rentowy wskazał, że nie został udowodniony wymagany

15-letni okres pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Organ rentowy nie uwzględnił do stażu pracy w warunkach szczególnych okresu od 1 stycznia 1992 r. do 11 października 1996 r. na podstawie świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach z dnia 3 sierpnia 2016 r. wystawionego przez Urząd Miejski

w Ł., wskazując, iż Urząd Miejski nie jest następcą prawnym P. (...) Sp. z o.o. w Ł., a tylko archiwizuje dokumenty po zlikwidowanych przedsiębiorstwach. Na podstawie dowodów dołączonych do wniosku organ rentowy przyjął za udowodnione okresy na dzień 1 stycznia 1999 r. – staż sumaryczny: 27 lat, 3 miesiące i 26 dni, staż w szczególnym charakterze / warunkach: 10 lat, 6 miesięcy i 22 dni.

Od powyższej decyzji ubezpieczony J. O. wniósł odwołanie, w którym nie zgodził się z decyzją, wskazując, że jest dla niego krzywdząca. Ubezpieczony wskazał świadka, który może potwierdzić nieuznaną przez ZUS pracę w szczególnych warunkach. Nadto, ubezpieczony wniósł o zaliczenie okresu pracy w (...) B. od 14 kwietnia 1970 r. do 5 kwietnia 1982 r. jako pracy w szczególnych warunkach, ponieważ w tym czasie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracował jako traktorzysta. Zakład pracy już nie istnieje i nie ma możliwości zdobycia takiego zaświadczenia, natomiast fakt wykonywania pracy mogą potwierdzić świadkowie.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie i podtrzymał stanowisko wyrażone w zaskarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 4 kwietnia 2017 r. zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. w ten sposób, iż przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury od dnia 1 września 2016 roku (pkt 1) oraz stwierdził, że organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji (pkt 2), sygn. akt VI U 134/17.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny.

Ubezpieczony J. O. (ur. (...)) wiek 60 lat ukończył (...) Ubezpieczony nie był członkiem OFE. Posiadał na dzień 1 stycznia 1999 r. udokumentowany staż ubezpieczeniowy w wymiarze 27 lat, 3 miesiące i 26 dni.

Ubezpieczony w okresie od 14 kwietnia 1970 r. do 5 kwietnia 1982 r. był zatrudniony w Spółdzielni Kółek Rolniczych na stanowiskach kierowcy ciągnika oraz mechanika i otrzymywał wynagrodzenie ustalone stawką godzinową w wysokości 24 zł.

W okresie od 1 stycznia 1992 r. do 11 października 1996 r. ubezpieczony był zatrudniony w P. (...) Sp. z o.o. Ł. na stanowisku palacza c.o. otrzymując wynagrodzenie ustalone stawką godzinową w wysokości 2,05 zł.

W powyższym okresie ubezpieczony stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace nieautomatyzowane palaczy i rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego. Ubezpieczony pracował w zmianowym systemie czasu pracy. Prace wykonywane w okresie zatrudnienia związane były z wytwarzaniem i przesyłaniem energii cieplnej. Do 2015 r. w wyżej wymienionej kotłowni zainstalowane były trzy kotły grzewcze, opalane miałem z węgla kamiennego.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił w oparciu o dokumenty zgromadzone w aktach sprawy, jak również w oparciu o zeznania świadków: A. M., J. P., W. D. oraz A. F., jak również zeznania ubezpieczonego. Wiarygodności zgromadzonych dokumentów strony nie podważyły i Sąd również daje im wiarę. Świadkowie, którzy byli współpracownikami powoda w spornym okresie szczegółowo opisali charakter wykonywanej pracy. Zeznania świadków

i ubezpieczonego były spójne, logiczne i szczegółowe, a także znalazły potwierdzenie w zgromadzonych dokumentach. Sąd oddalił wniosek dowodowy pełnomocnika organu rentowego o przeprowadzenie dowodu z dokumentów płacowych (kart wynagrodzeń) w celu ustalenia, czy ubezpieczony pracował w tym okresie obsługując kotły, ponieważ te okoliczności wynikały niewątpliwie z innych dokumentów.

Przechodząc do rozważań merytorycznych Sąd Okręgowy przytoczył, że zgodnie z treścią art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2016 r., poz. 887) ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. w dniu 1 stycznia 1999 roku, osiągnęli:

- 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz
- 2) okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn.

Emerytura, o której mowa w ust. 1, przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa (art. 184 ust. 2 ww. ustawy).

Dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w cytowanym wyżej przepisie, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia (art. 32 ust. 2 ww. ustawy).

Przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, które nadal zachowały swoją moc na warunkach określonych w art. 32 ust. 4 ww. ustawy, mają zastosowanie do wszystkich pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Zgodnie z § 2 tego rozporządzenia, okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku, a okresy te stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy.

Zgodnie z § 4 ust. 1 ww. rozporządzenia pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn oraz ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzonej mu pracy, rzeczywiście wykonywanych zadań pracowniczych (wyrok SN z dnia 3 lutego 2016 r., II UK 30/15).

W niniejszej sprawie jedyną sporną przesłanką była kwestia osiągnięcia przez ubezpieczonego co najmniej 15-letniego stażu pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy nie podważał istnienia pozostałych przesłanek, wobec czego Sąd uznał je za spełnione. Organ rentowy nie uznał ubezpieczonemu okresu od 1 stycznia 1992 r. do 11 października 1996 r., ponieważ świadectwo wykonywania pracy w warunkach szczególnych zostało wystawione przez Urząd Miejski w Ł., który nie jest następcą prawnym P. (...) sp. z o.o. w Ł., a tylko archiwizuje dokumenty po zlikwidowanych przedsiębiorstwach. Jak zostało utrwalone w orzecznictwie brak świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach lub jego zakwestionowanie przez organ rentowy nie wyklucza dokonania ustalenia zatrudnienia w warunkach szczególnych innymi środkami dowodowymi w toku postępowania sądowego (wyrok SA

w K. z dn. 12.12.2012 r., III AUa 1985/12, wyrok SA w Łodzi z dn. 08.04.2014 r., III AUa 1182/13, wyrok SA w Rzeszowie z dn. 09.07.2013 r., III AUa 295/13).

Sąd Okręgowy stwierdził, że przeprowadzone postępowanie dowodowe i materiał zebrany w toku postępowania wskazują, iż charakter i rodzaj prac wykonywanych przez ubezpieczonego w spornym okresie odpowiada pracom, o jakich mowa w wykazie A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze, w dziale XIV, poz. 1 - prace nie zautomatyzowane palaczy i rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego. Ubezpieczony przedłożył także dowód o parametrach i typie pieców, z którego wynika, iż obsługiwał kocioł grzewczy typu przemysłowego, a którego nie zakwestionował organ rentowy.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy uznał za udowodniony okres zatrudnienia w szczególnych warunkach od 1 stycznia 1992 r. do 11 października 1996 r. (tj. 4 lata, 9 miesięcy i 11 dni) na stanowisku palacza w Ł.. Po doliczeniu tego okresu do okresu zaliczonego przez organ rentowy w wymiarze 10 lat, 6 miesięcy i 22 dni, Sąd I instancji stwierdził, że ubezpieczony pracował w warunkach szczególnych co najmniej 15 lat.

Mając na względzie powyższe Sąd I instancji, na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i przyznał ubezpieczonemu J. O. prawo do emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach od dnia 1 września 2016 r., tj. od pierwszego dnia miesiąca, w którym złożono wniosek o emeryturę.

W punkcie 2 wyroku Sąd Okręgowy zgodnie z przepisem art. 118 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS z urzędu orzekł w przedmiocie odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji. W ocenie Sądu, w okolicznościach niniejszej sprawy nie było podstaw do stwierdzenia odpowiedzialności organu rentowego pomimo uwzględnienia odwołania ubezpieczonego. Mając na uwadze sformalizowany przebieg postępowania przed organem rentowym, jak również występujące ograniczenia dowodowe, do przyznania ubezpieczonemu prawa do żądanego świadczenia konieczne było przeprowadzenie postępowania dowodowego na okoliczność osiągnięcia przez odwołującego się stażu pracy w szczególnych warunkach.

Apelację od wyroku wywiódł pozwany organ rentowy, zaskarżając go w części co do pkt 1 i zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 887), § 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach

lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8 poz.43) poprzez przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury, podczas gdy ubezpieczony nie spełnił wszystkich wymaganych warunków określonych w w/w przepisach oraz naruszenie prawa procesowego, tj. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez sprzeczne ze zgromadzonym materiałem dowodowym ustalenie Sądu,

iż obsługiwane przez ubezpieczonego kotły były kotłami wodnymi typu przemysłowego w rozumieniu wykazu A, dział XIV, poz. 1 załącznika do rozporządzenia RM z 7.02.1983 r.

Powołując się na powyższą podstawę apelacji, pozwany wniósł o zmianę punktu 1 zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji oraz o zasądzenie od powoda na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu apelacji podniesiono, że zgodnie z Polską Normą - PN-70/H-83136, która określa pojęcie kotłów grzewczych oraz ich parametry, jako niezautomatyzowane kotły parowe lub wodne typu przemysłowego należy

rozumieć urządzenia z paleniskiem, przeznaczone do wytwarzania pary lub podgrzewania wody ciepłem powstałym w wyniku spalania paliwa, których moc przekracza 1 MW, przy czym w kotłach wodnych temperatura wody na wylocie przekracza 115 stopni Celsjusza. a w kotłach parowych ciśnienie pary przekracza 0,7 at.

Z pisma z dnia 28.03.2017 r. wynika, że powierzchnia grzewcza kotłów obsługiwanych przez ubezpieczonego wynosiła 30 m³, sprawność cieplna: do 82%, pojemność wodna: 890 dm³, parametry pracy kotłowni 90/70°, całkowita moc maksymalna kotłowni: 900 KW.

Zarówno świadkowie, jak i ubezpieczony zeznali, że ubezpieczony obsługiwał kotły wodne typu przemysłowego, przy czym temperatura wody wynosiła 60-80°C i nie przekraczała 100°C.

Pozwany stwierdził zatem, że - jak wynika z przeprowadzonego postępowania dowodowego - ubezpieczony obsługiwał kotły grzewcze, które w myśl wskazanej Polskiej Normy - PN-70/H-83136 nie były niezautomatyzowanymi kotłami parowymi lub wodnymi typu przemysłowego.

W świetle powyższego brak było podstaw do zaliczenia spornego okresu pracy do pracy w warunkach szczególnych.

W odpowiedzi na apelację ubezpieczony wniósł o oddalenie apelacji w całości jako bezzasadnej oraz o orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego, w tym kosztach zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego organu rentowego okazała się uzasadniona i skutkuje zmianą zaskarżonego wyroku oraz oddaleniem odwołania.

Przedmiotem sporu między stronami było, czy wnioskodawca J. O. spełnił kumulatywne przesłanki warunkujące nabycie prawa do emerytury w wieku obniżonym, przewidzianej w art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach

z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.)

w zw. z art. 32 tej ustawy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego we wskazanym powyżej zakresie Sąd Okręgowy dokonał oceny zgromadzonego materiału dowodowego z naruszeniem zasady swobodnej oceny dowodów, a w konsekwencji - poczynił nieprawidłowe ustalenia faktyczne,

co skutkowało naruszeniem ww. przepisów prawa materialnego i nieuprawnionym przyznaniem ubezpieczonemu prawa do emerytury, pomimo braku spełnienia wszystkich przesłanek warunkujących ustalenie prawa do tego świadczenia.

W kontekście powyższego należy podkreślić, że prawidłowe rozstrzygnięcie każdej sprawy uzależnione jest od spełnienia przez Sąd orzekający dwóch naczelných obowiązków procesowych, tj. przeprowadzenia postępowania dowodowego w sposób określony przepisami kodeksu postępowania cywilnego oraz dokonania wszechstronnej oceny całokształtu okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej. Rozstrzygnięcie to winno również znajdować oparcie w przepisach prawa materialnego adekwatnych do poczynionych ustaleń faktycznych. Kontrola instancyjna zaskarżonego orzeczenia ma natomiast na celu ustalenie, czy w sprawie będącej przedmiotem rozpoznania Sąd pierwszej instancji sprostał tym wymogom. Istotą postępowania apelacyjnego jest zbadanie zasadności zarzutów skierowanych przeciwko orzeczeniu sądu pierwszej instancji. Sąd odwoławczy orzeka jednak

w oparciu o całokształt zgromadzonego materiału dowodowego, dokonując na nowo jego własnej, samodzielnej i swobodnej oceny, w tym oceny zgromadzonych w postępowaniu przed sądami obu instancji dowodów. Jako Sąd merytoryczny, bazując na tym samym materiale dowodowym, co Sąd pierwszej instancji, Sąd odwoławczy może czynić własne, odmienne ustalenia, może również, na podstawie art. 382 in fine k.p.c. przeprowadzić uzupełniające postępowanie dowodowe. Sąd drugiej instancji jako sąd nie tylko odwoławczy, lecz także merytoryczny, nie może

poprzestać na zbadaniu zarzutów apelacyjnych. Powinien poczynić własne ustalenia i samodzielnie ocenić je z punktu widzenia prawa materialnego. Sąd Najwyższy wyraźnie też akcentuje, że ustalenia sądu pierwszej instancji nie są dla sądu drugiej instancji wiążące, stąd też obowiązek dokonywania ustaleń istnieje niezależnie od tego, czy wnoszący apelację podniósł zarzut dokonania wadliwych ustaleń faktycznych lub ich braku (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124).

Mając na uwadze powyższe wskazać należy, że analiza zgromadzonego w postępowaniu przed Sądem I instancji materiału dowodowego nakazała Sądowi odwoławczemu poddać w wątpliwość prawidłowość ustaleń faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego.

Za prace w warunkach szczególnych uznane zostały prace nie zautomatyzowane palaczy i rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego - Dział XIV, poz. 1 wykazu A, stanowiącego załącznik nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Sąd I instancji ustalenia, zgodnie z którym ubezpieczony obsługiwał kotły tego typu w spornym okresie zatrudnienia od 1 stycznia

1992 r. do 11 października 1996 r. w P. (...) Sp. z o.o.

w Ł. dokonał na podstawie wystawionego ubezpieczonemu w dniu 3 sierpnia 2016 r. świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, zeznań świadków i ubezpieczonego oraz informacji Biura (...) w Ł. z dnia 28 marca 2017 r. o parametrach i typie pieców zainstalowanych w kotłowni przy ul. (...) w Ł..

Jak trafnie zauważył w apelacji organ rentowy z zaświadczenia z 28 marca 2017 r. wynikało, że kotły obsługiwane przez ubezpieczonego były kotłami grzewczymi opalonymi miałem z węgla kamiennego - typ KW - GR450 z zasypem górnym, powierzchnia grzewcza kotłów wynosiła 30 m², sprawność cieplna: do 82%, pojemność wodna: 890 dm³, parametry pracy kotłowni 90/70°, całkowita moc maksymalna kotłowni: 900 KW. Świadkowie, jak i ubezpieczony zeznali natomiast, że ubezpieczony obsługiwał kotły wodne typu przemysłowego, przy czym temperatura wody wynosiła 60-80°C i nie przekraczała 100°C.

W ocenie Sądu odwoławczego omówiony powyżej materiał dowodowy nie dawał podstaw do jednoznacznego ustalenia, czy kotły, które obsługiwał wnioskodawca, były nie zautomatyzowanymi kotłami parowymi lub wodnymi typu przemysłowego. Za wystarczające nie można uznać w tym zakresie twierdzeń świadków i ubezpieczonego, albowiem jest to okoliczność wymagająca wiedzy specjalnej. Nie jest przy tym możliwe wyprowadzenie wniosków w spornej kwestii z przedłożonego przez ubezpieczonego zaświadczenia.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy powinien był dopuścić i przeprowadzić dowód z opinii biegłego sądowego stosownej specjalności w celu uzyskania wiadomości specjalnych. Biegły dostarcza bowiem osądu o okolicznościach faktycznych, stanach lub zdarzeniach,

do których poznanie i wyjaśnienie wymagany jest określony zasób wiadomości specjalnych (wykraczających poza zakres wiadomości i doświadczenia życiowego ogółu osób inteligentnych i ogólnie wykształconych – por. m. in. uzasadnienie wyroku SN z dnia

15 listopada 2001 r., II UKN 599/00, OSNP 2003, nr 15, poz. 364; uzasadnienie wyroku SN

z dnia 8 maja 2003 r., II CKN 39/01, LEX nr 78887) z różnych dziedzin nauki, techniki, sztuki, rzemiosła czy obrotu gospodarczego oraz doświadczenia zawodowego

(por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 30 października 1985 r., III CZP 59/85, OSNC 1986, nr 9, poz. 140).

Przepis art. 278 § 1 k.p.c. przewiduje, że w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia opinii. Mimo fakultatywnej formuły przytoczonego przepisu, sąd musi zwrócić się do biegłego, jeśli okoliczność mająca istotne znaczenie dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy może zostać wyjaśniona tylko w wyniku wykorzystania wiedzy osób mających specjalne wiadomości.

W takim przypadku dowód z opinii biegłego z uwagi na składnik wiadomości specjalnych jest dowodem tego rodzaju, że nie może być zastąpiony inną czynnością dowodową ani wnioskowaniem na podstawie innych ustalonych faktów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 1999 r., I CKN 223/98, Wokanda 2000 nr 3, s. 7).

Mając na uwadze, że Sąd I instancji przedmiotowego dowodu nie dopuścił, Sąd Apelacyjny w ramach uzupełniającego postępowania dowodowego na podstawie art. 382 k.p.c. dopuścił dowód z opinii biegłego sądowego z zakresu sieci i instalacji kanalizacyjnych i ciepłowniczych, ciepłej i zimnej wody, węzłów ciepłowniczych na okoliczność, czy kotły obsługiwane przez J. O. w P. (...) od 1 stycznia 1992 r. do 11 października 1996 r. były kotłami parowymi lub wodnymi typu przemysłowego, a praca palacza była nieautomatyzowana.

We wnioskach opinii z dnia 10 stycznia 2018 r. biegły stwierdził, że kotły obsługiwane przez wnioskodawcę w spornym okresie nie były kotłami parowymi lub wodnymi typu przemysłowego. Kocioł przemysłowy jest to kocioł pracujący na zapotrzebowanie przemysłu, a więc zasilający np. gorzelnie, rzeźnie mleczarnie lub inny zakład przemysłowy na potrzeby przetwórstwa, a potrzeby grzewcze mogą być jedynie jako uzupełniające.

Biegły wyraził nadto pogląd, że rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. pozwala uznać, że ubezpieczony wykonywał pracę w warunkach szczególnych, gdyż wykonywał „pracę nieautomatyzowaną palacza”. Zdaniem biegłego, w wykazie prac w warunkach szczególnych stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. wyróżniono dwie grupy, tj. palaczy wykonujących prace nieautomatyzowane oraz rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego, niezależnie od tego czy wykonywali prace zautomatyzowane czy nieautomatyzowane.

Sąd Apelacyjny uznał powyższą opinię za rzetelną i prawidłową w zakresie, w jakim biegły, posiadający stosowną wiedzę specjalną, ustalił typ kotłów obsługiwanych przez ubezpieczonego. Treść opinii nie pozostawia wątpliwości i w tym zakresie stanowiła podstawę do dokonania przez Sąd II instancji ustalenia, że kotły obsługiwane przez wnioskodawcę w latach 1992 - 1996 nie były kotłami parowymi lub wodnymi typu przemysłowego.

Zauważyć należy, że ubezpieczony nie kwestionował opinii, a w szczególności jej wniosku co do typu kotłów obsługiwanych przez wnioskodawcę.

Brak natomiast podstaw do przyznania mocy dowodowej opinii w zakresie, w jakim biegły - wkraczając w kompetencje Sądu orzekającego - dokonuje, błędnej zresztą, wykładni prawa materialnego, tj. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Niedopuszczalne jest powoływanie się przez biegłego na własne spostrzeżenia o okolicznościach faktycznych, których ustalenie należy do sądu (por. wyrok SN z dnia 8 listopada 1976 r., I CR 374/76, OSNC 1977, nr 10, poz. 187). Ponadto, do biegłego nie należy rozstrzygnięcie zagadnień prawnych, nie jest on bowiem wyręczyicielem, lecz pomocnikiem sądu w ustaleniu lub ocenie stanu faktycznego (tak np. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 21 grudnia 1966 r., I CR 214/66, LEX nr 6090).

Przechodząc do rozważań prawnych Sąd Apelacyjny wstępnie zwraca uwagę, że głównym motywem przyświecającym ustawodawcy w stworzeniu instytucji przewidzianej w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS było założenie, że praca wykonywana w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu, dlatego też osoba wykonująca taką pracę ma prawo do emerytury wcześniej niż inni ubezpieczeni.

Za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Praca w warunkach szczególnych to praca, w której pracownik w znaczny sposób jest narażony na niekorzystne dla zdrowia czynniki. Pamiętać należy, iż prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym stanowi odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 24 i 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i określonego w nim wieku emerytalnego, tak więc przepisy regulujące to prawo należy interpretować w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo.

Dla uznania danej pracy jako wykonywanej w warunkach szczególnych konieczne jest wykonywanie takiej pracy na konkretnie tak zakwalifikowanym stanowisku pracy. Rodzaje prac w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze wymienione zostały w wykazie „A” stanowiącym załącznik do cytowanego wyżej rozporządzenia, zaś poszczególne stanowiska pracy w warunkach szczególnych - w zarządzeniach „resortowych” poszczególnych ministrów, wydanych na podstawie delegacji zawartej w przepisie § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Za pracę w warunkach szczególnych może zostać uznane wyłącznie zatrudnienie wymienione w ww. przepisach, choćby inny rodzaj zatrudnienia, nie mieszczący się w tym katalogu, wiązał się - zwłaszcza w subiektywnym przekonaniu pracownika - ze szkodliwym oddziaływaniem na jego stan zdrowia. Decydującą rolę w analizie charakteru pracy ubezpieczonego z punktu widzenia uprawnień emerytalnych ma możliwość jej zakwalifikowania wyłącznie pod którąś z pozycji wspomnianego załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r.

Na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, w szczególności w oparciu o opinię biegłego, w zakresie, w jakim Sąd uznał ją za wiarygodną i miarodajną dla poczynienia ustaleń faktycznych, Sąd Apelacyjny ustalił, że J. O. w P. (...) od 1 stycznia 1992 r. do 11 października 1996 r. nie obsługiwał kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego.

Wobec powyższego nie było możliwym ustalenie, że wykonywał wówczas pracę w warunkach szczególnych, wymienioną w Dziale XIV, poz. 1 Wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Wyrażone, jak już wyżej wskazano, w nieuprawniony sposób stanowisko biegłego w tym zakresie jest nieprawidłowe. Przepis ten nie wyróżnia dwóch kategorii pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze, tj. palaczy wykonujących prace nie zautomatyzowane oraz rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego, niezależnie od tego czy wykonywali prace zautomatyzowane, czy nie zautomatyzowane. Użyty w poz. 1 Działu XIV wykazu A spójnik „i” należy rozumieć w ten sposób, że zarówno prace palaczy, jak i rusztowych stanowią zatrudnienie w warunkach szczególnych, o ile są nie zautomatyzowane oraz dotyczą kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego. Gdyby intencja ustawodawcy była taka, jak podnosi biegły, posłużono by się spójnikiem „albo”, względnie „lub”.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie zawiera definicji "kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego". Skoro jednak w nazwie zawarte jest określenie "typ przemysłowy", oznacza to, że istotne znaczenie ma, gdzie znajduje zastosowanie kocioł, aby praca palacza była pracą wykonywaną w warunkach szczególnych. Trafnie wyjaśnił biegły, że kocioł typu przemysłowego, to kocioł używany w przemyśle, dla potrzeb procesów technologicznych. Między kotłem typu przemysłowego, umiejscowionym w ciągu technologicznym danego zakładu pracy, którego praca ma zasadniczo dostarczać temu zakładowi energii w postaci pary (np. poruszającej rozmaite urządzenia i maszyny)

lub gorącej wody wykorzystywanej w procesie produkcji, a kotłem typu grzewczego, którego zadaniem jest zasadniczo dostarczanie ciepła, dla którego gorąca woda lub para jest jedynie nośnikiem lub też dostarczanie ciepłej wody i pary do celów użytkowych,

ale nie przemysłowych (np. mycie, pranie, gotowanie), istnieje szereg technicznych różnic (m.in. temperatury uzyskiwane w komorze spalania, ciśnienie wody/pary osiągnane

w instalacji, ilość i rodzaj spalanego paliwa), powodujących istotne różnice w ich obsłudze, co wyklucza zastosowanie rozszerzającej wykładni zapisów Działu XIV, poz. 1 cytowanego rozporządzenia i objęcie nimi również prac przy obsłudze innych pieców (kotłów),

nie będących kotłami typu przemysłowego (por. wyrok Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 21 listopada 2012 r., sygn. akt IV U 1618/12).

Skoro zatem kotły obsługiwane przez J. O. w trakcie zatrudnienia P. (...) od 1 stycznia 1992 r. do 11 października 1996 r. nie były kotłami parowymi lub wodnymi typu przemysłowego brak jest podstaw do włączenia ubezpieczonemu tego okresu pracy do stażu zatrudnienia w warunkach szczególnych. Powyższe oznacza, że wnioskodawca nie legitymuje się co najmniej 15-letnim okresem zatrudnienia w warunkach szczególnych, a zatem nie spełnia wszystkich przesłanek prawa do emerytury wcześniejszej.

W tym stanie rzeczy należy uznać, że wyrok Sądu I instancji nie odpowiada prawu, co uzasadniało jego zmianę i oddalenie odwołania, o czym Sąd Apelacyjny orzekł na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., jak w pkt 1 sentencji.

W pkt 2 sentencji Sąd Apelacyjny odstąpił od obciążania J. O. kosztami zastępstwa procesowego za II instancję na podstawie art. 102 k.p.c.

Sam fakt przegrania procesu – co do zasady – stanowi podstawę do zastosowania omawianej regulacji art. 98 k.p.c. Z jej istoty wynika bowiem, iż strona przegrywająca sprawę – zarówno materialnie, jak i formalnie – niezależnie od ewentualnej winy w prowadzeniu procesu, ponosi również finansową odpowiedzialność za koszty poniesione przez przeciwnika niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2012 r., V CZ 146/11, LEX nr 1147818). Obciążenie strony, zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu, całością lub nawet tylko częścią kosztów procesu może jednak w okolicznościach konkretnej sprawy pozostawać trudne do pogodzenia z poczuciem sprawiedliwości oraz zasadami współżycia społecznego. Z tego względu ustawodawca przewidział specjalne unormowania pozwalające nie obciążać strony przegrywającej obowiązkiem zwrócenia przeciwnikowi całości lub części kosztów.

W szczególności, stosownie do treści art. 102 k.p.c., w wypadkach szczególnie uzasadnionych Sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Przepis ten ustanawia zasadę słuszności, będącą odstępstwem od zasady odpowiedzialności za wynik procesu, jest więc rozwiązaniem szczególnym, niepodlegającym wykładni rozszerzającej, wykluczającym stosowanie wszelkich uogólnień, wymagającym do swego zastosowania wystąpienia wyjątkowych okoliczności. Przepis ten pozostawia sądowi orzekającemu swobodę oceny, czy fakty związane z przebiegiem procesu, jak i dotyczące sytuacji życiowej strony, stanowią podstawę do nieobciążania jej kosztami procesu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2007 r., I CZ 110/07, niepubl.). Do kręgu „wypadków szczególnie uzasadnionych” zalicza się między innymi szczególną zawilóść lub precedensowy charakter sprawy czy też subiektywne przekonanie powoda co do zasadności zgłoszonego roszczenia - trudne do zweryfikowania a limine.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, charakter spornego w niniejszej sprawie zagadnienia, które wymagało zwrócenie się o opinię do biegłego sądowego, w połączeniu z faktem,

iż za ubezpieczonemu wydano świadectwo pracy w warunkach szczególnych obejmujące sporny okres, przemawiają za uznaniem, że subiektywne przekonanie wnioskodawcy

o zasadności jego żądania mogło być usprawiedliwione, co stanowiło podstawę do odstąpienia od obciążania go kosztami postępowania apelacyjnego.

SSA Alicja Podlewska SSA Grażyna Czyżak SSA Iwona Krzeczowska - Lason